

קונטרס

בִּירְדָּר הַשִּׁטָּה

בענין עירובין בעיירות גדולות

נערך בעזהשי"ת
ע"י אחד הרבנים שליט"א

יצא לאור ע"י
וועד העירוב ד'כארא פארק
ר"ח אדר א' תש"ס לפ"ק
(917) 293-3788

לעיו"נ ר' אברהם ב"ר צבי יעקב
נלב"ע ד' אדר תשנ"ט לפ"ק

פרק א

באיזה ענין אפשר להתיר רה"ר ע"י צורת הפתח

א. בשו"ע סי' שס"ד סעיף ב' רשות הרבים עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות, פירוש דכדי להתיר רשות הרבים דאורייתא^א, לא מהני שיעשה צורת הפתח, אלא בעינן דלתות דוקא, ורק ברה"ר דרבנן מהני צורת הפתח להתירו.

^א בשו"ת משכנ"י סי' ק"כ (דף ק"י) כתב דאפי' אינו רה"ר מה"ת, כל שבקעי ב"י כל בני העיר, אינו נותר אלא בדלתות נעולות בלילה, ולפי דבריו אינו מועיל צוה"פ אפילו בעיירות קטנות שאין בהם ס"ר, באותן רחובות דבקעי בהן כל בני העיר, אבל ע"י שו"ת בית אפרים סי' כ"ו (דף מ"ו בד"ה אך אל זה אביט) שדחה דבריו, וכוותי' נהגו כל בית ישראל הלכה למעשה בכל מקומות מושבותיהם, להתיר בצוה"פ אפילו אי בקעי ב"י כל בני העיר, אם אינו רה"ר מה"ת.

ואמנם ע"י בשו"ת אג"מ סי' קל"ט שיצא לדון בדבר החדש דאם בקעי ב"י רבים כמו ברה"ר גמור, בעינן דלתות (והיינו לכל מר כדאית ל"י, דלפי הפוסקים דבעינן ס"ר לרה"ר גמורה, אז אם יש בקיעת ס"ר בעינן דלתות, ולהסוכרים דברה"ר גמורה לא בעינן ס"ר אז גם בבקיעת רבים גרידא בעינן דלתות) ואפילו אם חסר א' מתנאי רה"ר, והוי כרמלית, מ"מ בעינן דוקא דלתות, דכל שבקעי ב"י רבים כמו ברה"ר גמור הוא ככלל החומרא דרבנן להצריכו דלתות, ואפילו חסר שאר תנאי רה"ר, וע"י בסי' ק"מ שכ"כ לענין אם חסר תנאי מפולש, ובתשובה להגר"מ קליין שליט"א הנדפס בספר אום אני חומה, כתב לענין עיר המוקף במחיצות, דמ"מ בעי דלתות אי יש שם בקיעת ס"ר וכ"כ באג"מ חלק ח'.

אך בדבר הזה לא מצינו לו חבר, דע"י בשו"ע הרב סי' שס"ד סעי' ד' שכתב להדיא דרק ברה"ר גמורה שיש בו כל תנאי רה"ר בעינן דלתות ודל': "מד"ס אין צוה"פ מועלת לר"ה גמורה אם נשלמו בה כל תנאי רה"ר שנח' בסי' שמ"ה, הרי להדיא דאם חסר א' מתנאי רה"ר, ואינו רה"ר מה"ת מהני שפיר צוה"פ ולא בעינן דלתות, וכן כתב להדיא גם במ"ב סי' שס"ד ס"ק ה', וכן נקט בפשיטות בשו"ת אחיעזר ח"ד, עיי"ש שכתב אודות עיר פאריז, דאע"ג שיש בו בקיעת ס"ר מ"מ כיון שמוקף בג' מחיצות יכולים לערב ע"י צוה"פ, וכן הוא להדיא בשו"ת בית אפרים דף מ"ט ד"ה ועתה, דאם העיר מוקף מחיצות אפילו רחב ט"ז ויש בקיעת ס"ר דרך המחיצות, מ"מ מותר לערב ע"י צוה"פ במקום בקיעת הרבים עיי"ש, וכן משמע שם גם לענין תנאי מפולש משעל"ש ע"י דף מ"ה בד"ה ולפי"ז נדרק בפלטיא בתקשה שם איך מערבין בצוה"פ כיון דבפלטיא לא בעינן מפולש משעל"ש, אבל בדרכים שאין בני"א מתקבצים שם אלא עוברים, ובעינן מפולש משעל"ש, כזה משמע דאתי שפיר דמערבין בצוה"פ אפילו להפוסקים דלא בעינן ברה"ר ס"ר, ומוכח דכיון דחסר תנאי מפולש משעל"ש יכולים לערב בצוה"פ עיי"ש ודו"ק, והוצא לנו מכל הנך פוסקים דאם אינו רה"ר גמור מה"ת מהני שפיר צוה"פ ולא בעינן דלתות.

ב. ונחלקו הפוסקים ברבר, ו"א דהא דלא מהני צוה"פ ברה"ר דאורייתא, אינו אלא חומרא דרבנן, אבל מן התורה מהני שפיר צוה"פ להתיר רה"ר גמור, וי"א דמדאורייתא לא מהני צוה"פ להתיר רה"ר

ג. ומעתה כאשר באנו לדון על איזה רחוב אם אפשר לתקנו ע"י עירוב של צורת הפתח, הרי לפי דעת הפוסקים הנ"ל (סעיף ב) שמן

ב ושורש מחלקותם בזה נחלקת לתרתי: חדא אי קיי"ל כרבנן (עירובין כ"ב ע"א) דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא, או דקיי"ל כרבי יהודה דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, וכהא דאמר רבי יוחנן [אליבא דרבי יהודה] ירושלים אלמלא דלתותי ננעלות כלילה חייבין עלי משום רה"ר, והיינו דאי קיי"ל כרבי יוחנן כודאי דלא מהני צוה"פ להתיר רה"ר מה"ת, דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, ואכן הרבה ראשונים העתיקו כרבי יוחנן, וכתב המשכנ"י בסי' ק"כ דכן נקטינן להלכה, והוה מה שכתב המ"ב בסי' שס"ד [בביה"ל ד"ה ואחר] דרוב פוסקים העתיקו כרבי יוחנן, והכוונה רוב הראשונים, והיינו לפימ"ש המשכנ"י בכיאר דעת הראשונים, ולפי דעה זו מן התורה לא מהני צוה"פ להתיר רה"ר.

ואמנם דעת רוב גדולי הפוסקים האחרונים האנן קיי"ל כרבנן דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא, ועי' בשו"ת בית אפרים שהאר"ך להוכיח אשר כן הוא דעת הרמב"ם הר"ף והרא"ש, ואשר כן הוא שיטת רוב ראשונים דקיי"ל כרבנן, וכתב הב"א דהכי נקטינן, וכ"כ החזו"א, וכ"כ הדרכי משה בסי' שס"ד ס"ק א, וכן נקט בפשיטות הח"ס בשו"ת חאו"ת סי' פ"ט, וכ"כ השו"ע הרב בסי' שס"ג סעי' מ"ב, ובסעי' מ"ד, ובסי' שס"ד סעי' א, וכן מוכח דעת המג"א בסי' שס"ג ס"ק ל' ובס"ק ל"ד ובס"ק מ', וכ"כ הנוב"י מוכח בשו"ת תשובה מאהבה סי' קי"ב, והאבני נזר בסי' רע"ג ורע"ו, וכ"כ בישועת מלכו סי' כ"א, ועוד הרבה אחרונים.

ואמנם עוד נחלקו האחרונים לפי מאי דקיי"ל כרבנן דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות, אי מהני צוה"פ להתיר רה"ר מה"ת, דהשו"ע הרב [בסי' שס"ד סעי' ד], והמ"ב [בסי' שס"ד סעי' ד בביה"ל ד"ה ואחר, ובסי' שס"ג בביה"ל ד"ה אסרון], והערוה"ש [בסי' שס"ד], והאשל אברהם [בסי' שמי"ה כסוד], והאבני נזר [בסי' רס"ה, רע"ג, ורע"ו], והישועת מלכו [בסי' כ"א] וכן בשו"ת דברי נחמ"י [סי' כ"ג], והצמח צדק [מס' עירובין פ"ה מ"ו בסופו] כולם תפסו בפשיטות, דלמ"ד לא אתי רומ"מ ממילא מהני צוה"פ להתיר רה"ר גמור מה"ת, ורק מדרבנן לא מהני, [אך דעת הדברי נחמ"י, וכן המ"ב, דקיי"ל כר"י דאתי רומ"מ, אבל עכ"פ מוכח בדבריהם דרבנן מהני צוה"פ]

אבל החזו"א כתב דאפי' לרבנן לא מהני צוה"פ להתיר רה"ר מה"ת, דס"ל דצוה"פ גרוע מפסי כיראות [שם כמתני'], וכזה אתי רומ"מ גם לרבנן, וכ"כ המשכנ"י [בסי' קכ"א] דכל שיש רחב ט"ז אמה גם לרבנן בעינן דוקא הדלתות, וכן יוצא לפי מש"כ הגר"ה הלוי בכיאר שיטת הרמב"ם.

והפרמ"ג סי' שס"ג כמשבצות זהב מספקא לי' אי צוה"פ נחשב מחיצה מה"ת להתיר רה"ר עיי"ש, ועי' ביאר הלכה סי' שס"ג ד"ה ואסרו, שהביא דברי הפרמ"ג, ומוכיח מהתוס' דף ו"א דהוי מחיצה להתיר רה"ר.

התורה מהני צוה"פ ברה"ר, נמצא שכל עיקר הנידון הזה הוא באיסור דרבנן, שהרי מן התורה בודאי מהני צוה"פ, וממילא אין כאן שום חשש איסורא דאורייתא, אבל לפי הפוסקים הנ"ל (שם), הסוכרים שמן התורה לא מהני צוה"פ ברה"ר, נמצא שאנו דנין באיסורא דאורייתא

ג ועפ"ז כתבו כמה פוסקים הטעם שסמכו העולם להקל לערב בצוה"פ ברחובות רחכים ט"ז אמות, אשר לפי כמה ראשונים הוי דה"ר גמור, ואיך סומכין להקל באיסורא דאורייתא, אלא הטעם בזה דאנן קיי"ל כמ"ד לא אתי רבים ומבטלי מחיצתא, וממילא לפי"ז מהני צוה"פ לדה"ר גמור מדאורייתא (עי' לעיל הערה ב'), וליכא אלא איסורא דרבנן שהצרכו דלתות, וכיון שזהו רק מדרבנן שפיר אפשר להקל ולסמוך לענין זה ע"ד הפוסקים האומרים דרה"ר בעי ס"ר אשר לפי דבריהם יוצא דשפיר מהני צוה"פ כל שאין ס"ר בוקעין, כ"כ הצמח צדק מס' עירובין פ"ה מ"ו, והישועות מלכו סי' כ"א, והסכים עמו האבני נזר סי' רע"ג אות ט"ז, וכ"כ המ"ב בביה"ל סי' שס"ד (והיינו דאע"ג דהמ"ב ס"ל שצרכים לחוש לדעת הסוכרים אתי רומ"מ, וכמו"כ שם בכיבוד הלכה, מ"ב בזה ניחא לי' ליישב מנהג העולם שסמכו להקל ולא חששו לגררא דחיוב חטאת, דהעולם נקטו דינו אלא חשש איסור דרבנן), ואמנם ע"י בית מאיר סי' שס"ד סעי' ב' בסופו שכתב טעם מנהג העולם "דסמכו על על דברי המהר"ם ו"ל שכדרכי משה סק"א שתופס לחלוטין דעת רש"י ז"ל לעיקר".

פרק ב איזהו רה"ר

איזהו רה"ר רחובות ושווקים ורחבים ט"ז אמה ואינם מקורים, ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלמותיו נעלום נלילה) הוי רה"ר, וי"א שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רה"ר (שו"ע סי' שכ"ה סעיף ד')

א. המנהג שנתפשט ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנה מקודם, עפ"י גדולי עולם חכמי צרפת ואשכנז, לעשות עירובין בצוה"פ גם ברחוב רחב ט"ז אמות ומפולש משער לשער, משום שסומכין להלכה על דעת הי"א שהוא שיטת רש"י שאין רה"ר ראורייתא רק אם יש ס"ר עוברים בו.

ב. יש שכתבו שגם דעת המחבר והרמ"א להכריע ההלכה כהי"א דאין רה"ר מה"ת רק בס' רבוא עוברים בו, והוסיפו עוד שכן הוא

ד כ"כ ערוך השלחן סי' שמ"ה סעיף י"ח וז"ל: "שהעירובין נתפשטו ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנים מקודם רק על סמך היתר זו וכאלו בת קול יצא הלכה כשיטה זו, ואם באנו לעכב לא לבד שלא יצייתו אלא נראה כמשתגעים". וכעין זה לשון המ"ב סי' שס"ד סק"ח "ואף שאין למחות לאחרים הנוהגים להקל ע"י צוה"פ שכן נהגו מעולם עפ"י דעת הפוסקים המקילין בזה, וע"י לעיל פ"ב הערה ג'.

ה כ"כ בשו"ת בית אפרים סי' כ"ו, וז"ל: "אף שיש כמה גדולי עולם החולקים על שיטת רש"י מכל מקום אין כח ביד שום אדם לערער על המנהג אשר נתיסד עפ"י גדולי עולם חכמי צרפת ואשכנז אשר אנו מבני בנייה ומימיהם אנו שותים".

ו ע"י בית מאיר סי' שס"ד סעי' ב' בסופו שכתב טעם מנהג העולם "דסמכו על על דברי המהר"ם ז"ל שבדרכי משה סק"א שתופס לחלוטין דעת רש"י ז"ל לעיקר", וע"י לעיל פ"ב הערה ג'.

ז כ"כ המג"א סי' שמ"ה ס"ק ד, וע"י מחצה"ש שפי' דאע"ג דהמחבר סתם כדעה קמיתא, מ"מ הרי כתב בס"י ש"ג דמנהג העולם לסמוך על דעת המקילים, ומוכח שלמעשה הכריע המחבר דהעיקר כהי"א, וכשו"ת בית אפרים [דף מ"ה ע"ב] הסביר הדברים יותר, והביא מכללי הכנה"ג דאע"ג דידוע כללא שכללו הפוסקים, דכאשר מביא המחבר דעה א' בסתם, ואח"כ מביא י"א, שדעתו לפסוק כהדעה שכביא בסתם, מ"מ אם יש ראי' קצת שדעת המחבר לפסוק כהי"א, אין כלל זה אמור, וממילא בנידו"ה, כיון שהמחבר מביא שיטת הי"א בסתמא בס"י ש"ג, ודוחק לומר שזה רק בתורת לימוד זכות ול"י לא ס"ל, מוכח דהכא פוסק כהי"א, ועוד כתב הב"א דכל היכא דדעה ראשונה הוא דעת הרמב"ם והרשב"א או

דעת רוב הפוסקים^ט, והמחמיר בזה יחמיר לעצמו ואין בידו למחות למה שנוהגים עכשיו כאותן הרבים המקילים.

ג. יש שכתבו שאף שאין למחות ביד הנוהגים בזה להקל, מ"מ כל ירא שמים יחמיר לעצמו^י, לחוש לדעת הסוברים שהוא רה"ר מן

שאר חכמי הספרדים, אין הכרח שכוונתו להכריע ההלכה בזה אלא משו"ה כתבו בסתמא כיון שכן היתה המנהג פשוט במדינות הספרדים.

ואמנם ע"י ביאור הלכה בסי' שמ"ה ד"ה ו"א, שמביא מ כמה אחרונים שהוכיחו דאדרבה דעת המחבר לפסוק כדעה קמייתא דיש רה"ר אפילו בלי ס"ר.

ח כ"כ הטו"ז סי' שמ"ה ס"ק ו, אמנם ע"י ביאור הלכה שם שהביא מהבית מאיר שדחה ראיית הטו"ז בזה.

ט טו"ז ומג"א שם, והנה ידוע שהמשכנ"י (בסי' ק"כ) הרעיש העולם נגד מה שנהגו ברוב ערי ישראל לערב ע"י צוה"פ, אפילו ברחובות רחבים ט"ז אמה ומפולשים משעל"ש, ולדעתו דעה קמייתא שהביא המחבר הוא "עיקר ההלכה שהם מתמירין בשל תורה (ועי' בזה לעיל פרק ב' הערה ג') ועוד שהם רוב מנין ובנין", והאריך להוכיח כי דעת רוב ראשונים דלא בעינן ס"ר, ודלא כמוש"כ הטו"ז והמג"א, וכתב אשר כן הוא שיטת המחבר, ובדרך זו הלך גם המ"ב, (בביה"ל סי' שמ"ה בד"ה שאין, ובסי' שס"ד בד"ה ואחר) ולפי"ז כתב המ"ב דאע"ג דהכילקל יש לו על כ"י לסנוך ואשר אין למחות ביד המקילין, מ"מ בוראי כל יר"ש יחמיר בזה.

ועי' בערוה"ש סי' שכ"ה סעי' י"ז וסעי' י"ח, שמשמעות דבריו דס"ל שדברי המשכנ"י עיקר להלכה, ורק משום שא"א לעכב העירובין משום משום שלא יצייתו כו', ע"כ הוכרח ללמוד זכות על העירובין שנתפשטו ועיי"ש בסעי' י"ט כי וכ"א שהמציא יסוד חדש בדין רה"ר, וממילא אפילו לדעה קמייתא דלא בעי ס"ר מותר לערב

ואמנם הבית אפרים בסי' כ"ו האריך לסתור דברי המשכנ"י, והצדיק מנהג העולם, והראה לדעת כי נכונים דברי הטו"ז והמג"א, ואדרבה רוב ראשונים ס"ל כדעת רש"י, ובכללם הרמב"ם הר"ף והרא"ש, ועיי"ש שמנה למעלה מעשרים ראשונים הסוברים כן, (ובספר תולדות שמואל הפליג עוד יותר וסופר ומונה לערך ששים ראשונים דאין רה"ר בזה"ז משום דבעינן ס"ר בוקעין), וכתב "אשר אין כח ביד שום אדם לערער על המנהג אשר נתקשר עפ"י גדולי עולם חכמי צרפת ואשכנז אשר אנו מכני בניהם ומימיהם אנו שותים".

ולמעשה לפי המשכנ"י אין היתר לערב בצוה"פ אפילו בעיירות קטנות שאין בהם ס"ר, כל שהדרכים רחבים ט"ז אמות, וכבר כתבו הפוסקים שהמנהג הפשוט שנתפשט ברוב ערי ישראל לערב בצוה"פ אפילו ברחובות רחבים ט"ז דנקטינן להלכה כדעת הי"א, וזה שכתבנו בפנים סעיף א. וסעיף ב"

לשון הטו"ז שם.

יא כ"כ השו"ע הרב בסי' שמ"ה סעיף י"א, והחיי אדם כלל מ"ט הלכה י"ג, והמ"ב בסי' שס"ד ס"ק ח', ואמנם הרב והחיי אדם לא כתבו זאת להדיא בקשר לעירובין בצוה"פ, ואכן

התורה גם בלי ששים רבוא עוכרים בו, וי"א דארובה אפילו יר"ש לא יחמיר בזה¹

יש להסתפק בכוונתם, אם ר"ל שנחמיר אפילו במקום שיש עירוב בצוה"פ, ושלא נסמוך על העירוב, או אפשר עיקר כוונתם, שכלי עירוב נחמיר לחוש שיש כאן רה"ר דאורייתא, ונ"מ לענין ספק הוצאה, שיש להחמיר בדבר מחשש רה"ר דאורייתא, וכמו שמצינו בפוסקים לענין הוצאת שונו וכדו' בשאר שאלות המבוארים בס"י ש"א, דאפילו הסוברים שיש להקל לדנו כחכשיט ולהחיר הוצאתו, או משאר טעמים, מ"מ מחשש רה"ר דאורייתא החמירו, אבל אם כבר נעשה עירוב בצוה"פ, י"ל דגם יר"ש אינו צריך להחמיר, דהא כאשר יש צוה"פ, הרי דעת הרב דליכא כאן איסורא דאורייתא אפילו לדעה קמייתא וכנ"ל הערה ב' ואינו רק לכל היותר איסורא דרבנן, דמדרכנן אסור לטלטל רק ע"י דלתות, א"כ הא לא חמיר מכל ספיקא דרבנן דאולינן לקולא, ומהיכי תיתי שיר"ש יחמיר, ובפרט שלרוב פוסקים העיקר כדעה בתרייתא, ומה גם שנתפשט המנהג כותייהו, איברא דמסמינת דכריהם נוטה יותר שכוונתם דלכל מילי יחמיר לחוש דהוי רה"ר דאורייתא.

והנה בכיה"ל ס"י שמו"ה לאחר שהוכיח דעת הרבה ראשונים דלא בעינן ס"ר כתב דלפי"ז כל יר"ש לא יסמוך על העירובין בצוה"פ, ואמנם ציין למ"ש בס"י שס"ד ושם כתב שבע"נ יחמיר רק מטעם שלדעתו קי"ל כר"י דארו"מ וצוה"פ לא מהני מה"ת, ולכן כתב שם לחוש לגררא דחויב חטאת, אבל לפימ"ש הפוסקים דאנן קי"ל דלא ארו"מ, לכאו' אין הכרח שבע"נ יחמיר בזה, כיון דאינו אלא ספיקא דרבנן.

ואמנם בצמח צדק מס' עירובין פ"ה מ"ו כתב להדיא שיר"ש יחמיר גם לענין שלא לסמוך על העירוב, [אע"ג דהוא ס"ל שם דאנן קי"ל לא ארו"מ], ועיי"ש שכ"כ מכח ג' טעמים, א' לחוש לדעת הפוסקים דקי"ל אתי רומ"מ, ב' גם לפי מאי דקי"ל לא ארו"מ "אין ראי' גמורה גם בצוה"פ אמרינן כן", ועוד דגם בדרכנן באיסור שבת יש לחוש לדעת הפוסקים דלא בעינן ס"ר, הרי לנו להדיא שיר"ש נכון שיחמיר גם במקום שיש עירוב שלא לטלטל, ואמנם ראוי לציין, שהצ"צ לא כתב כן משמ"י דהרב שכתב להדיא בס"י שמו"ה שיר"ש יחמיר, ומשמע משום דלא ברירא ל"י בכוונת הרב אי קאי גם במקום שיש עירוב וכשנ"ת, ולכן כתב כן מסברא דנפש"י, וצ"ע. והנה דברי הצ"צ והמ"ב, אמורים אפילו בעיירות קטנות כל שהרחובות רחבות ט"ז אמה, ויש בהם כל תנאי רה"ר. ואמנם פשיטא דאם חסר א' מתנאי רה"ר, אשר אפילו לפי דעה קמייתא אינו רה"ר, בזה לא אמרו כלל שיר"ש יחמיר, שהרי בזה לכו"ע אינו רה"ר מה"ת, ולזאת צריך לדעת בכל מקום על מה אדני היתר הוטבעו ואם יש היתר שהוא גם לפי דעה קמייתא, הנה בזה לא אמרו כלל שיר"ש יחמיר.

¹ בתשובת אדמו"ר ממונקאטש שליט"א בענין היתר טלטול בכארא פארק, הביא מבעל מנחת אלעזר (בנימוקי או"ח ס"י שצ"ט סוף סק"א) שהקפיד נגד מי שהחמיר בזה אפילו לעצמו, כי ס"ל שכיון שעירובין הוא מהדברים שאין הצדוקים מודים בו, חייבין אנו שלא להחמיר בכל מקום המותר להלכתא עיי"ש, ועי' גם בשו"ת בית אפרים דמשמע עכ"פ שאין צריך להחמיר בזה, שכתב שהכנהג נתיסד עפ"י גדולי עולם חכמי צרפת ואשכנז אשר אנו מבני בניהם ושותים מיניהם, ומשמע דשפיר דמי לנהוג כן לכתחילה, וכן הוא כושמעות המג"א והטו"ז.

פרק ג ששים רבוא כיצד

ו"א כל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות
הרבים (שו"ע סימן שמ"ה סעיף ד')

הנה כבר נתבאר לעיל (פרק ב') שנתפשט המנהג ברוב ערי ישראל להקל כדעת הי"א שהוא שיטת רש"י, שכל שאין בו בקיעת ששים רבוא אינו רה"ר, ואמנם בביאור שיטת הי"א, כלומר איך ובאיזה אופן יהי בקיעת הס"ר, הנה נחלקו בדבר רבותינו הראשונים והאחרונים, ועיקר מה שנחלקו הוא, ששים רבוא כיצד, שולטים בו או עוברים בו, אלא שבה גופא מסתעף הדבר לכמה פרטים, ונבאר השיטות דבר דבר על אופניו.

א. י"א שכל שרשות ששים רבוא שולטת עליו, כלומר שהדרך מוכן ונעשה להשתמש לששים רבוא, אע"פ שאין הולכים שם כל הששים רבוא ביום אחד, מ"מ הוי רשות הרבים, כיון שעכ"פ שלטי בה ששים

² נקדים בזה הקדמה קצרה ובוזה יוכן כטוב כלל דברי הפרק, א' מהנקודות שמאריך בהם המשכנ"י, הוא בביאור שיטת רש"י שמצריך בקיעת ס"ר שיהא רה"ר, וקוטב דבריו שגם לפי שיטת רש"י שכ"ח בזה"ז רה"ר, והיינו עפ"י מה שמבאר שנחלקו הראשונים בהבנת דברי רש"י, שיש מן הראשונים, ובכללם הר"ת והר"פ, שפירשו דברי רש"י כפשוטן, דבעינן שיהא הס"ר הולכים עלי דרך בכל יום, ובלא"ה אינו רה"ר, ואחריהם נמשך הטור והמחבר כמ"ש ס"ר עוברים בכל יום, ואמנם יש ראשונים ובעיקר מכואר זאת בריטב"א שפירשו כוונת רש"י, דסגי בהכי שיש כאן שליטת ס"ר, כלומר שהדרך מוכן ומתוקן שיעבור בה ס"ר, אפילו אם לפועל לא יעברו בה הס"ר, הוי רה"ר. ומאחר שיש לו להמשכנ"י קושיות עצומות על הראשונים שפירשו כפשוטו, הוא תופס לעיקר כאיך ראשונים, דסגי בס"ר שולטים, וממילא יוצא לפי דבריהם, שגם לשיטת רש"י, שכ"ח רה"ר בזה"ז, וכגון במקום שיש דרך המלך עוברת בתוך העיר והרי זה מוכן לכל בני המדינה, וכמילא הוי רה"ר גם לשיטת רש"י אף שאין עוברים שם לפועל ס"ר.

ואמנם הב"א כתשובותיו להמשכנ"י, אינו משיב כלל על נקודה זו שיש כאן מחלוקת ראשונים בהבנת דברי רש"י, רק עיקר דבריו להשיב על פירושו של המשכנ"י בדברי הריטב"א ודעימי' דס"ל דסגי בס"ר שולטים, ובוזה ס"ל להב"א, דאע"ג דסגי בזה שרשות הס"ר שולטים שם, מ"מ "הזמנה לאו מילתא היא" ובעינן שיהא שם הס"ר בקירוב מקום, ושיהא דרכם של הס"ר להשתמש באותו דרך כ"כ, עד שיהא אפשר ועלול שיעברו הס"ר ביום א', ובכן מכין שזה לא שכ"ח הדרא דינא דאין רה"ר בזה"ז.

הוי אומר לא נחלקו הב"א והמשכנ"י בביאור שיטת הטור והמחבר, לדרידה פשיטא דבעינן ס"ר עוברים בכל יום, לא נחלקו כי אם כפי שיטת הריטב"א אליבא דרש"י, ובין להמשכנ"י ובין להב"א אין שום חילוק כלל בין רחובות העיר לבין דרכים שמתחין לעיר, וכן תפסו בפשיטות הרבה אחרונים, ואמנם בשו"ת אג"מ סלל דרך חדש בביאור שיטת רש"י, וכן כביאור כוונת המחבר, ולדבריו יוצא חילוק גדול בין רחובות שבעיר, לבין דרכים שמתחין לעיר ויחבאר שיטתו בזה בסעיף ג' וסעיף ה'.

רבוא¹¹. ולכן עיר שעשויה להיות רוכלת העמים שיש לה דרך ומעבר שכל באי עולם יכולים לעבור לתוכה, אע"פ שאין דרים בתוכה ששים רבוא, הוי כל רחובותי רשות הרבים¹², ואפילו עדיין לא עברו ברחובותי הששים רבוא, אבל אם אין לה דרך ומעבר מארצות רחוקות, ורחובותי אינם עשויות רק לאנשי העיר ולסביבותי, אז אם

¹¹ שו"ת משכנ"י סי' ק"כ דף ק"ו, וחזר על הדברים ביתר ביאור בסי' קכ"א (דף קכ"ד ואילך), ומקורו מדברי הריטב"א דף נ"ט במתני' עיר של יחיד עיי"ש שפירש"י שלא הוי נכנסים בה תמיד ס"ר של בני"א ולא חשיבא רה"ר דלא דמיא לדגלי נזבד, ועי' ריטב"א שם שהקשה בשם ר"ת, דא"כ "היכי משכחת לה עיר שהיתה של רבים בתחילתה, דהא ודאי מילתא דלא שכיחא הוא שנתיישבו שם בתחילתה ס"ד, ולעולם לא משכחת לה אלא בהיתה בתחילתה עיר של יחיד, ובטלת דין משנתנו כעיר של רבים", ות"י הריטב"א "כי רש"י אינו מצריך שיתיישבו כעיר ס"ר אלא שיכנסו בה ס"ר באלו הכרכים והעיריות הפתוחים למקומות הרבה, ורגילין בה סוחרים וכיו"ב, ותדע שאף ירושלים לא הוי בה ס"ר תדיר, ואעפ"כ יש בה משום רה"ר אלמלא דלתותי ננעלות בלילה, ומעתה כל שבתחילתה נתיישבה בכרכים ושווקים גדולים להיות רוכלת העמים זו היא של רבים" עכ"ל,

וכתב המשכנ"י שהמעין כדברי הריטב"א יראה להדיא שיש כאן מחלוקת הראשונים בביאור שיטת רש"י, דהר"ת ויתר הראשונים שהקשו קושיא זו על רש"י, ע"כ שפירשו בדעת רש"י כפשוטו דבעינן ס"ר הולכים בו תדיר, ולכן הקשו על רש"י היכי משכחת עיר של רבים מתחילתה, אבל הריטב"א פי' שדי בשליטת הס"ר, ובוה מיישב שיטת רש"י דכיון שמוכן עבור הס"ר, אע"ג שעדיין אינם עוברים בו כפועל מ"מ הוי רה"ר, וכן לענין ירושלים כיון שהיתה רוכלת העמים, ומוכן לס"ר תמיד לעבור בה, הוי תמיד רה"ר אפילו בזמן שלא עברו בה.

ועי' בשו"ת אג"מ ח"א סי' קל"ט, שמצדד מקודם לפרש כדברי רש"י דהעיקר שהיה בהעיר ס"ר דיירים, ואפילו אלו שכבתים מצטרפים, (ובח"ד סי' פ"ז מסיק להקל דבעינן דוקא בהרחובות) ולכא"ו זה כפי' הריטב"א כדברי רש"י וכדאסברא לן המשכנ"י, שהעיקר שהס"ר משתמשים בהדרכים לצורכם, כ"א כאשר צריך לו, ולפי"ז בודאי מצטרפים כל בני העיר, לא שנא ככתבי או ברחובות, אלא החילוק ביניהם שלהמשכנ"י לאו דוקא בני העיר הזאת אלא הה"נ מהסביבות, כל שרגילים בהעיר, וכדלהלן סוף הסעיף עיי"ש, אבל להאג"מ תלוי דוקא בבני העיר ועי' סעיף ג'.

¹² בשו"ת משכנ"י לא פירש להדיא שכל רחובותי הם רה"ר, אבל זיל בתר טעמא, כיון דתליא דס"ר שלטי בה הה"נ בכל רחובות העיר, הוי שלטי בה ס"ר, שבדאי עשויים כל הרחובות להשתמש לכל כפי' שיערי העיר אם יהי' להם איזה צורך לילך שם, וראי' לדבר שהוי המשכנ"י כתב שלפי שיטה זו היתה כל מחנה ישראל רה"ר, אע"ג שגם שם הוי רחובות הפרטיים אצל האוהלים עשויים בעיקר להדרים שם, ומוכח דבכה"ג מקרי ס"ר שולטים בה והוי רה"ר, וא"כ הה"נ כל רחובות העיר.

עכ"פ יהי מספר בני העיר וסכיבותי הרגילים בה ששים רבוא, יהי כל רחובות העיר רשות הרבים^{טו}.

ב. וי"א שאם אין שם בקירוב מקום ששים רבוא, העוברים ושבים שמה בכל עת, שדרכם לצאת ולבא באותו דרך, עד שאפשר שביום אחד יעברו כולם בדרך ההוא, אינו רשות הרבים^{טז}.

^{טו} כ"כ המשכנ"י שם דף קכ"ז ד"ה ואולם, והטעם שאם יש מעבר ודרך שהכל יכולים לבוא לשם גם ממקומות הרחוקים הרי ממילא כל דרכי העיר עשויים להשתמשות ס"ר, והיינו לכל באי עולם אשר יכולים לבוא ברחובות העיר, והרי הדרכים מיועד לכך כיון שיש דרך ומעבר להעיר, משא"כ אם אין מעבר ודרך להעיר, כמו כפרים הרחוקות, שאין מיועד שיבואו לשם מאפסי ארץ, ואין דרך להגיע לשם ממקומות הרחוקים, לכן בעינינו שעכ"פ יהי מספר בני העיר והסכיבות ס"ר ואז הרי משתמשת לס"ר, והרי כולו רה"ר.

ונראה דלפי שיטה זו כמעט כל העיירותמנינו הם רה"ר, (אם יהי בהם שאר תנאי רה"ר), ואפילו עיירות קטנות ביותר, שהרי עפ"י רוב יש דרך ומעבר (היווע"י) ההולך עד להעיר, וממילא יש בה תנאי של ס"ר שולטים בה.

" שו"ת בית אפרים סי' כ"ו דף נו"ו, והנה לכאור' נחלקו האחרונים בכיאר כוונת הב"א, כמה שכתב "עד שאפשר שיעברו ס"ר ביום אחד", י"א הכוונה דבעינין שיהא שכיח ומצוי שיעברו בהדרך ס"ר, ויש שהבינו לכאור' דסגי באפשריות בעלמא, ונעתיק מקודם לשון הב"א ואח"כ דברי האחרונים שדנו בכוונת דבריו.

וד"ל הב"א שם: "ומה שהאריך [המשכנ"י] בדברי רש"י עפ"י דברי הריטב"א שכתב דאינו מצריך שיחיישבו בעיר ס"ר כאלו הכרכים והעיירות שהם פתוחים למקומות הרבה כו' והנה ידוד יחכם נ"י האריך בהרצאת דברים להעמיס בכוונת רש"י שכל שהדרך מופקר והוא מעביר לס"ר אף שאין באין לתוכה ס"ר כיון שמתוקן ומוכן ומופקר לבא לתוכה אנשים מכל הארץ כו' ואומר אני אף שירבה כל היום מוכן ומופקר ומתוקן אין שומעין לו להוציא דברי רש"י מפשטן, שכתב עיר של יחיד שלא היו נכנסים בה תמיד ס"ר של ב"א, וכן כתב בדף ו' ועיר שמצויין בה ס"ר ואין בה חומה שהי' רה"ר שלה מפולש משעל"ש, כו' ופשיטא דמצויין ממש בעינין, והיינו שיהא עלול לכך שיבואו לשם אלה מפה ואלה מפה, דוגמת דגלי מדבר דאמרינן דמחנה לוי' רה"ר לפי שהי' הכל מצויין אצל משה רבינו, וכן אמרינן עגלות תחתיהן ובעיניהן רה"ר, ופי' ר"י לפי שהי' דרכם לבוא באותו דרך, והיינו כדברי ריטב"א כו' ובסו"ד שם סיים אך לרש"י בעינין שיהא דרך סלולה לס"ר המצויין שם בקירוב מקום ועוברים ושבים שם בכל עת עד שאפשר שביום אחד יעברו כולם בדרך ההוא, ועי' גם לעיל דף מ"ד ע"ב, וד"ל: דודאי גם בדגלי מדבר לא היו עוברים בין העגלות ותחתיהן כל שעה רק כיון שהיו חונים סביב לה ס"ר ודרכם הי' לצאת ולבוא באותו דרך כמוש"כ התוס' בעירובין, אבל אם [אין] שם כמקומנו וסביב לה כמספר הזה וגם אינה רוכלת העמים אשר אלי' יבואו מאפסי ארץ ס"ר אף שהוא לרבים הוכן לעבור שמה כשיבואו השתא מיהא ליתנייהו ואולי כמספר שנים לא יעלה למספר הזה אף שהוא דרך סלולה ומעבר לרבים מ"מ הזמנה לאו מילתא עכ"ל.

ועי' מאירי בריש מס' עירובין שמשמע כהב"א, וד"ל: "רה"ר הוא דרך שיש ברחבה ט"ז אמה כו', וכן הצריכו בו גדולי הרבנים שיהא בו דריסת רגל לס"ר, ולא שיהא ס"ר יכולים

לעבור שם ביחד, אלא שיהא דרך מצוי לס"ר ורגילים לעבור בו, ומשמע דקאי כשיטת ה"ר"טב"א שיהא דרך מצוי לס"ר, ואמנם הוסיף דבעינן "ורגילים לעבור בו" ולפי המשכנ"י הלא די בזה לחוד והוי דרך מצוי לס"ר, ומוכח כהב"א.

והנה המשכנ"י כתשובתו השנית להב"א (דף קכ"ר בד"ה ומה) נתקשה בכוננת דברי הב"א במה שכתב "עד שאפשר שביים אחד יעברו" וז"ל: "גם מה "האפשר" הזה שכתב מעכ"ת, ואם הכוונה שאף שמעולם לא יעברו כיון שאפשר בו, מנא לי' למד הא לדעת המפרשים כדעת רש"י ז"ל וכמה פוסקים כתבו בפירוש דבעינן שיהי' ס"ר בוקעין בכל יום כמש"ל מזה, והיינו זה נכנס וזה יוצא בו" אבל מחנה ישראל לא הי' דריסת רגלם מצוי תמיד אלו לאלו, לכן לא הוי רה"ר לדעתם, אף שאפשר לס"ר שבקירוב מקום לעבור אין זה כלום לדעתם, ואם הכוונה שעכ"פ באיזה יום יעברו כולם מה גבול יש בדבר אם יום או יומים לשנה, ואין לנו פשרה בזה אלא או דבעינן ס"ר בוקעים בכל יום כדעת המפרשים בדעת רש"י, או דלא בעינן רק שתהא דריסת רגל ס"ר מצוים שם אף בימים רבים, כיון שעכ"פ רגלם מצוים שם הוי רה"ר, וזו דעת ר"טב"א וריא"ז כדעת רש"י עכ"ל.

ואמנם עי' שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קפ"ח שתפס בפשיטות בכוננת הב"א דבעינן שיהא שכיח ומצוי שיעברו ס"ר ביום אחד, וכתב וז"ל: דכיון שהדגלים היו סמוכים מסביבות העגלות הי' מצוי שיבואו אלה מפה ואלה מפה, והי' שכיח שיעברו ביום א' ס"ר בו" וכל עיר שאין מצוי שיעברו בה ס"ר ביום אחד אין לה דין רה"ר עכ"ל, ונראה בעליל שהמהרש"ם פי' מ"ש הב"א "אפשר" "ועלול" הכוונה שכיח ומצוי ודו"ק, ולא רק אפשריות בעלמא.

וכן מוכח בשו"ת נחנת אלעזר (ח"ג סי' ה' הביאו האדמו"ר ממנוקאטש שליט"א כתשובתו אודות היתר טילטול) שכתב לענין עיירות הגדולות, שיש בהם ס"ר, שרחובות הגדולים מקום המסחר ביותר, שם הוא רה"ר, דבודאי בוקעין בו ס"ר ביום, ומשמע להדיא אבל בשאר רחובות אינן רה"ר, ובמהשך דברי הכנח"א שם כתב להדיא שדבריו בזה הם עפ"י "הב"א אשר העמיק הרחיב בזה בארוכה", וכבואר שהבין המנח"א בדעת הב"א שרק אותן הרחובות ששכיח בהן ס"ר הם רה"ר ולא שאר הרחובות העיר, ואע"ג שנמצאים ס"ר בקירוב מקום לכל הרחובות, והרי "אפשר" כמציאות שיבואו שם ס"ר, אלא מוכח דבעינן דרך דשכיח שיעברו בו ס"ר, ולא מהני אפשריות בעלמא, וכמוש"כ מהרש"ם.

ונראה שהביאן לפרש כן כדברי הב"א, כי מאחר שכתב הב"א דבעינן שיהא "הס"ר מצוין שם בקירוב מקום", וגם הצריך שיהא הס"ר "עוברים ושבים שמה בכל עת", מה הי' חסר שהוזכר להוסיף עוד "עד שאפשר שביים אחד יעברו כולם בדרך ההוא", הלא כודאי אם הם שם בקירוב מקום, וגם עוברים ושבים בהדרך, הא נמילא גם אפשרי במציאות שיעברו שם ביום אחד, וכי איזה מניעה יש בדבר, וכן לעיל הדגיש "והיינו שהוא עלול לכך שיבואו לשם אלה מפה ואלה מפה", ומה משמע שכוננת הב"א להוסיף ולפרש שיעור בה"עוברים ושבים שמה בכל עת", והיינו דבעינן שיהא דרכם של הס"ר לצאת ולבא בהדרך ברגילות ובתמידות כל כך, עד שאפשר מתוך זה הרגילות, שיודמן שיבואו ס"ר בהדרך ביום אחד, (ורק ככה"ג נחשב שרשות הס"ר שולטים שם) ולאפקיין אם נמצאים שם בקירוב ס"ר, ומשתמשים באותו דרך באופן שלפי השתמשות הרגילה לא יודמן כלל שילכו כולם ביום אחד (דאז לא נחשב שהס"ר שולטים על הדרך ההוא).

ודבר זה אפשר לבחון אם שכיח ומצוי שעוברים שם ס"ר ביום אחד, דאם אינו שכיח שיעברו ס"ר ביום אחד, מוכח דאינם משתמשים הס"ר בהדרך כ"כ, והווי ביאור מ"ש מהרש"ם דבעינן שיהא שכיח ומצוי שיעברו שם ס"ר ביום אחד, ונראה ברור לפי המהרש"ם והכנח"א, אפילו אם יתברר שבאיזה ימים בשנה עוברים שם ס"ר, מחמת סיבה

צדדית, לא מהני זה על כל השנה שיהי' רה"ר כעבור זה, דאנן בעינן שיהא עוברים ושבים כל עת כ"כ עד שבכל יום יהי' אפשר לספוקי דילמא יהי' עוברים שם ס"ר.

ונראה שכן מדיוק נמי בלשון הב"א בדף מ"ה ע"ב וד"ל: לפי שהי' מצוי שם כמה עיירות גדולות במדינות אשכנז וצרפת ואינגלטירא שהי' בו ס"ד כגון עיר גדולה פאריז לונדון ווינא ופד"מ ועוד רבים כהנה כרכים גדולים אשר המה רחלי העמים ומרובה באוכלוסן מאד והיו בו גם ישראל הרבה דרים שם ועי' בשו"ת ח"צ סי' ס"ז לענין אינגלטירא שכתב איך יתכן בו ויש בה כמה סרטיות ופלטיות דדשו בה רבים ואולי ס"ר בו, עכ"ל, ומשמע להדיא שגם בעיירות הגדולות ההם שהי' בהם ס"ר, עיקר הנידון בהם הוא רק סרטיות ופלטיות שבהם דדשו בי' רבים ואולי ס"ר, אבל הרחובות שבעיר שלא דשו בו רבים, אינם רה"ר.

וכן מוכח עוד בדברי הב"א בדף מ"ד ע"ב כמה שכתב לפרש הא דאיתא במס' שבת דף ר' ע"א, לענין מדבר בזה"ז שאינו רה"ר, וכתב וד"ל: "ודאי לאו במדבר שמש לגמרי מיירי, רק איכא שיירתא טובא דאזלי ואתו כו' מ"מ כיון שהרבים אינם מצויין שם כל שעה, אע"ג דלפי רוב ההולכים שם לפרקים, יעלו למנין ששים רבוא לא איכפת לן, כיון שאין מצויין שם כל שעה עכ"ל, וכן ביאר מזה עוד להלן מ"ו ע"א וד"ל: "ומה שכתב מדברי רש"י בשבת שפי' כאן בזה"ז דהולכי מדבריות לא שכיחי, כבר כתבתי בזה לעיל דכוונתו דאע"ג דאיכא שיירתא טובא דפרשי בהכרא ומאן מפיס אם לא יעלו לחשבון ס"ר, מ"מ כיון דעכ"פ לא שכיח כולי האי, ואנן בעינן שיהי' מצויין ס"ר עכ"ל, הרי כתב להדיא, דאע"ג שיש באמת ס"ר המשתמשים והולכים בהמדבר לפרקים, "ומאן מפיס אם לא יעלו לס"ר" כו"מ אינו רה"ר בשביל כך, והטעם בזה כתב "דעכ"פ לא שכיח כולי האי ואנן בעינן שיהי' מצויין ס"ר", ומזה נראה כדור ככוונת הב"א דלא מהני אפשרות בעלמא, אלא בעינן שכיח שם ומצוי ס"ר עוברים, וכמוש"כ המהרש"ם והמנח"א.

ואמנם עי' שו"ת אחיעזר ח"ד סי' ח' שכתב אודות פאריז שכיון שיש בה ס"ר הוי רה"ר, אע"פ שאין בכל רחוב ורחוב ס"ר, מכ"מ מקרי רה"ר, ועיי"ש שסיים וד"ל: "שו"ר בשו"ת בית אפרים חאו"ח סי' כ"ו ויש חשיב לה פריז רה"ר מה"ת עכ"ל, ומשמע מהייטת לשונו שהבין בהכ"א דכל רחובות העיר הוי רה"ר, ואפילו אותן רחובות דלא דשו בו ס"ר, כיון שעכ"פ בקעי בהעיר ס"ר, וצ"ל דס"ל להאחיעזר דעיקר כוונת הב"א שצריך שיהא ס"ר בקירוב מקום, ומשתמשים בהדרך לצורכם, אפילו אין שכיח שיעברו ס"ר, כיון שאפשר הדבר במציאות סגי בהכי.

ואיכא למידק קצת בדברי האחיעזר, במ"ש דחשיב לה הב"א לפאריז רה"ר מה"ת, דקשה לכאו' דהא הב"א כתב להדיא להיפך, וד"ל: "ואמנם עיירות שבמדינות אלו (פאריז לונדון ווינא ופד"מ, שכתב שם שיש בהנך עיירות ס"ר) רחובותי' קצרים ואין בהם רוחב ט"ז אמה" עיי"ש, הרי להדיא כתב דאינם רה"ר, וע"כ צ"ל כוונת האחיעזר, דמשמעות הב"א שלולי זאת שרחובותי' קצרים וכו' הי' העיר כולו רה"ר מצד שיש בהם ס"ר, (אף שעכ"ז עדיין אין הכרח בדברי הב"א דהי' כל העיר רה"ר, ואדרבה הרי מדיוק לשונו משמע שלא דן אלא לענין פלטיות שבה, שדשו בו ס"ר וכמוש"כ בשם הח"צ וכנ"ל), וראיתי בספר אחד שהרחיק לכת כאמרו שמסתבר לו שמעתיק התשובה השמיט מלה אחת "לא", וצ"ל שבב"א "לא" חשיב לי' פריז רה"ר, ונראה שדבריו אינם אלא דברי תימה.

ונמצינו למדים שנחלקו הפוסקים בכוונת הב"א, שהמהרש"ם והמנח"א תפסו ככוונת הב"א דבעינן שיהא שכיח ומצוי שיהא ס"ר עוברים בהדרך, ולא מהני כלל מא שהם בקירוב מקום והוא אפשרי במציאות שיבואו, והאחיעזר נקט בכוונת הב"א דסגי בזה שהם בקירוב מקום ואפשר שיבואו, אפילו לא שכיח.

ומן הראוי להדגיש, אשר כל עיקר דברי הכית אפרים האלו, אינם אמורים אלא כביאור שיטת הריטב"א אליבא דרש"י, וכמו שהזכיר כמה פעמים במפורש ע"י לשונו לעיל, אבל אין הכרח כלל בכוונתו אם זה גם שיטת הטור והמחבר בשיטת רש"י, שהרי כתבו להדיא דבעינן ס"ר עוברים כל יום, ולא סגי במצויין בקירוב מקום ואפשר וכו', וכמוש"כ המשכנ"י דפליגי הראשונים בשיטת רש"י, ושמוכרח כן בריטב"א עיי"ש, ובשו"ת מהרש"ם שם, הביא מהרב השואל האבדק"ק חיראב, שהי' רוצה לפרש דברי המחבר מ"ש עוברים שם כל יום שאין הכוונה עוברים ממש אלא ראוי לעבור, וכעין שיטת המשכנ"י, והמהרש"ם האריך לדחות פ"י זו, דא"א לפרש הכי בכוונת המחבר, בפרט שכתב הלשון כל יום, אלא הפירוש הוא כפשוטו דבעינן שיהא ס"ר עוברים בו כל יום עיי"ש, ובאמת שכן פ"י נמי המשכנ"י בכוונת המחבר, וא"כ מהיכי תיתי שהב"א חולק על זה, דהא זהו פשוט לשון המחבר, אלא פשוט דכל דברי הב"א אינם אמורים אלא כביאור שיטת הריטב"א, וכזה י"ל דסגי בשכיח שיעברו ס"ר ביום אחד, אבל לפי המחבר בעינן שיעברו ס"ר במציאות כל יום.

ועי' כ"א דף מ"ו שכתב לחלוק על המשכנ"י וד"ל: "ועליו המשא הזה להוציא דברי רש"י ופוסקים ראשונים מפשוטן, דנא מצא שצריך שיהי' ס"ר בוקעין כאחד, שגם במדבר לא היו בוקעין כאחד במחנה לוי" רק זה נכנס וזה יוצא", הרי מבואר כוונתו להדיא שעיקר דבריו לחלוק על מה שהבין בכוונת המשכנ"י דמצריך שיהא הס"ר בוקעין כאחד, ועל זה השיג שזה ודאי אינו, אלא סגי בזה נכנס וזה יוצא, ובאמת גם המשכנ"י בתשובתו השנית הדגיש שבודאי מודה דסגי בס"ר עוברים כיום אחד, זה נכנס וזה יוצא, ולא בעינן ס"ר כאחד, עיי' לשון המשכנ"י לעיל, ומה שהאריך הב"א בשיטת הריטב"א, אינו הכרח דס"ר דהכי קי"ל, אלא ר"ל שגם עפ"י הריטב"א שהוא חומרא בשיטת רש"י, מ"מ לא שכיח רה"ר בזה", וזה ברור.

ואמנם יתכן לפי מ"ש מהרש"ם והמנח"א, דבעינן שיהא שכיח ס"ר עוברים, אפשר הגדר שכיח הוא הרבה פעמים וכמעט כל יום, וא"כ אפשר שזהו גם הפירוש בדברי המחבר, וכמוש"כ המנח"א עיי' לשונו להלן הערה כ"א, דבודאי לא בעינן כל יום ממש ואם יחסר יום א' אינו רה"ר, רק הרבה פעמים בתמידות, וממילא לפי"ז יתכן שהכל עולה בקנה אחד, ואין כאן אלא שיטה אחת ברעת רש"י והוא דבעינן ס"ר עוברים ברגילות, וכמעט כל יום, עד שבכל יום איכא לאיסתפוקי אפשר היום עברו ס"ר, אבל להאחיעזר, שכוונת הב"א הוא דסגי באפשרי במציאות בעלמא, בודאי שאין זה הפ"י בהמחבר, וכמוש"כ מהרש"ם הנ"ל שדוחק לפרש כן בכוונת המחבר, אלא לכאור צ"ל כנ"ל שהב"א לא אמר אלא לפרש דברי הריטב"א, ודו"ק.

והנה עפ"י כל מה שנתבאר בב' סעיפים אלו יוצא לנו ב' דרכים בהבנת כל הראשונים שמשמעות דבריהם ששיעור ס"ר נאמרה בהעיר, הא' הוא שיטת המשכנ"י כביאור הריטב"א, והב' הוא שיטת הב"א, ולשניהם אין זה דין מיוחד לעיר דוקא, דלהמשכנ"י כן לי עיר וכך לי תחין לעיר, העיקר תלוי שאם נעשה עבור ס"ר הוי רה"ר, וכן להב"א העיקר תלוי בזה שהס"ר הם בקירוב מקום ודרכם לבוא וכו', וכך לי בקירוב מקום תוך העיר כמו מחוץ לעיר, ולפי המנח"א והמהרש"ם, אפילו יש ס"ר דרים בתוך העיר כל שאין דרכם לבא בהדרך ההוא אינו רה"ר וכשנ"ת, (וגם להאחיעזר לכאור אינו תלוי בעיר דוקא אלא בזה שיש ס"ר בקירוב מקום, אלא שאפשר שכל העיר נחשב קירוב מקום) ופשוט שכמו שפירשו דעת הריטב"א בשיטת רש"י כן יתפרש כל הראשונים שכתבו מצויין בעיר.

ג. ויש שחלקו בין רחובות שבעיר, לבין דרכים שהם מחוץ לעיר, שבדרכים מחוץ לעיר בעינן שיעברו ששים רבוא כל יום, אבל בעיר אם יהי' מספר בני העיר בצירוף הנכנסים שם כל יום ששים רבוא, הרי כל רחובות העיר רה"ר".

ד. ויש החולקים על כל הנ"ל, וסוברים שאין רשות הרבים אלא אם כן יש ששים רבוא עוברים^ט באותו רחוב^כ כל יום^{כא}, ובלא"ה אינו

" שו"ת אג"מ ח"א סי' קל"ט ענף ה', ובח"ד סי' פ"ז, ועיי"ש שמצדד שכן הוא ביאור שיטת רש"י והרא"ש ועוד ראשונים, דסגי בזה שיש בעיר ס"ר ומצרפינן אפילו הנמצאים בכתים, (ועיי"ש שמסיק שיש להקל, דבעינן ס"ר בצירוף בכל הרחובות, ולא מצטרפי אלו שכבתים, ושיטתו זו יתבאר להלן סעיף ה' עיי"ש), ובדרך שחזן לעיר בעינן ס"ר עוברים בו כל יום.

ולכאוי' שיטת האג"מ בזה הוא כעין פשרה בין שיטת המשכנ"י ושיטת הב"א, דבזה שמצדד כל בני העיר אפילו הנמצאים בכתים, הרי זה דומה להמשכנ"י, ומוכח דס"ל שהגדר בזה שס"ר שולטים, ואמנם בזה שמגביל הדבר דתלוי בס"ר בעיר דוקא, ולא מהני מה שעשוי בשביל ס"ר שיכולים לבא מחוץ לעיר וכשיטת המשכנ"י, (ועיי"ש עוד שכתב דבעינן שיהי' נמצאים ס"ר בעיר שהוא בשטח שהוא לכל היותר י"ב מיל על י"ב מיל, כלומר שאם הס"ר שבעיר מפוזרים בשטח גדול מזה, אינו רה"ר), הנה בזה דומה קצת להב"א, והיינו דס"ל דבעינן שיהא הס"ר בקירוב מקום כמוש"כ הב"א, ואז מקרי ששולטים שם ס"ר, אלא שאינו לגמרי כהב"א, שלפי האג"מ אם הס"ר הם בקירוב מקום אבל מחוץ לעיר לא מהני רק אם נכנסים לעיר כל יום, ובזה הוא מקיל על הב"א.

וראוי לציין מ"ש באג"מ ח"ד סי' פ"ז ע"ד תיקון עירובין בעיר פלעטבוש וז"ל: "עכ"פ אני סובר כן לדינא, (הביאור בשיטת רש"י בתנאי ס"ר) אבל לא רציתי לומר זה לפס"ד ברור, מאחר שלא הוזכר זה בפירוש בדברי רבותינו האחרונים, ובערוך השלתן משמע שודאי לא נחית לזה כו' אבל בזה טעם למה שלא אמרתי למה שאני סובר לפס"ד ברור, אבל מאחר שיצא קול שאני הוא המחיר, שהוא בעצם נגד מ"ש ונגד מה שאני סובר כן לדינא הוכרחתי לכתוב מכתבי זה"עכ"ל,

והנה עי' בהשמות לח"ד (בעמוד תכ"ח) "וגם כתבתי באור על חשכון הס"ר שכל אלו הם חדושים שאף שברור לענ"ד שהוא אמת שייך למיפלג אחר שראו כל מה שכתבתי אם יש להם טעמים, אבל על ברוקלין שתלוי בדין הס"ר אם נמצאו בשטח דלא יותר מ"ב מיל, וכיון שנתכרר שפלעטבוש יש שם הרבה יותר כו' וכן בארא פארק שלא מסיק לענין ברוקלין להדיא דלתות עכ"ל, וכונתו בזה צ"ב רכד דייקת שפיר תראה שלא מסיק לענין ברוקלין להדיא שדינו שונה ממנהעטען, ושכאן צריך למחות ביד המקילין, אלא מסיק שבברוקלין הוא סובר לדינא שאסור, וגם צ"לע לפיכ"ש הוא עצמו כס' פ"ז לענין עירוב בפלעטבוש, שהגם שהוא סובר כן לדינא מ"מ אינו אומר כן בתורת פס"ד ברור, כי לא הוזכר כדבריו בדברי האחרונים, א"כ צ"ב כוונתו כהשגחה, ואם חזר ממ"ש בהתשובה הנ"ל, ורצונו מעתה לפסוק בתורת פס"ד ברור, הו"ל לפרושי כן להדיא, וצ"ע.

" כן הוא פשטות משמעות לשון הטור ושו"ע סי' שמ"ה סעי' ז', וכן הוא שיטת התוס', ור"ת, ור"פ, כ"כ בשו"ת משכנ"י (וכמובא עיקר תוכ"ד לעיל הערה י"ד), וד"ל (בדף קכ"ה)

"עכ"פ למדנו מדברי התוס' דרה"ר יליפינן ממחנה לוי ומזה הוציאו הפוסקים דבעינן ס"ד כל יום כמורש"כ הבמחבר בשו"ע סי' שמ"ה וי"א דכל שאין ס"ד עוברים בו כל יום כו' ונמצא לשון זה גם בדברי פוסקים ראשונים ונלמד ממחנה לוי" עכ"ל, ועיי"ש בדבריו שמבאר דילפינן זה דבעינן כל יום, ממה שנאמר במלאכת המשכן שהביאו כל יום כבוקר נדבת המשכן למשה, ועי' עוד להלן (בדף קכ"ו) "והמעין בדברי הריטב"א יראה להדיא שזו מחלוקת בין הראשונים ז"ל שפירשו דעת רש"י כפשוטן דבעי ס"ד בוקעין תדיר כא', ולכן הקשו על רש"י ז"ל היכי משכחת עיר של רבים מתחילתה כקושית ר"ת ז"ל (וכן הקשה גם הר"פ), ובין הריטב"א ז"ל שפי' כוונתו שתהא לס"ד דריסת רגל כתוכו ובה תי קושית ר"ת ז"ל עכ"ל, הרי להדיא שפירש כוונת הטור ומחבר פשוטו כמשמעו, דבעינן ס"ד עוברים בהרחוב כל יום, וכן פירש המשכנ"י בדעת הרבה פוסקים ראשונים,

וכן במ"ב סי' שמ"ה סעיף ז' משמע דס"ל כן בפירוש דברי המחבר עיי"ש במ"ב סי"ק כ"ד וז"ל: בכל יום, חפשי בכל הראשונים העומדים בשיטה זו ולא נזכר בדבריהם תנאי זה, רק שיהי' מצויין שם ס"ד, ועי' בשעה"צ אות כ"ה שסיים וז"ל: "אבל אין הכרח שיהי' צריך להס"ר שיעברו בכל יום דרך המבוי המפולש", ומנכת שהבין בדעת המחבר שאכן כוונתו כפשוטו שצריך שיעברו כל יום הס"ר דרך המבוי המפולש, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קפ"ח, שרצה הרב השואל האבדק"ק חיראב, לפרש כוונת המחבר שיהא ראוי לעבור, והמהרש"ם דחה דבריו, וז"ל (לאחר שק"ט בכלל אי שייך לפרש כיו"ב כלשון המחבר): "מ"מ כיון שיש לפרש בפשיטות למה נדחוק א"ע, ועוד דבנידוד דנקטו דיהיו עוברים בכל יום ודאי דאין לפרש כן דלענין ראוי אין לשער בכל יום, וגם לא הו"ל לסתום אלא לפרש, ואף דמלשון סה"ת נקט שיהי' שולטין יש קצת סיוע לדבריו אבל מלשון שאר פוסקים לא נראה כן", הרי להדיא שהפי' בדברי המחבר הוא כפשוטו, וכן מוכח משו"ת דברי מלכיאל ושו"ת מנח"א מובא לשונם להלן הערה כ"ב עיי"ש ודו"ק.

² היינו שיהא הס"ר עוברים בכל המשך הרחוב, אבל אין לצרף הס"ר מכל אורך הרחוב, כלומר שאם מקצתן עוברים בחלק זה ומקצתן בחלקו האחר אין מצטרפין, כ"כ המשכנ"י וז"ל: "ונפלאתי מאוד אם כוונת מעכ"ת שבצירוף כל השיירות שכלל המדבר הגדול והנורא אפשר מאה פרסאות יצטרפו כולן לס"ר אף שרחוקין הרבה זה מזה, ואין דאין ואין יודעין אלו את אלו, הזה נקרא צירוף, וא"כ גם כיישוב נצרך כל אנשי היישוב בערך עשרים פרסה נמצא ס"ר, אלא ודאי כיון שאין דרך לאלו אם אלו ואין הולכין וכאין בדרך אחד אין כאן צירוף, וגם במדבר הי' כן", הרי להדיא דאין מצטרפין הס"ר רק כאשר הולכין וכאין בדרך אחד, וכ"כ האג"מ כתשובתו להגר"מ קליין שליט"א הנדפס בספרו אום אני חומה, וז"ל: "ולא מובן מה שהביא מס' תירוש ויצהר שהגה"מ שמואל האריך להתיר השאסי בעירנו ההולך מווארשא לפעטערבורג שתמצא בו כמה מליונים בני"א, לראי' שכצוה"פ ניתר גם כשעוברין ס"ר, וכי בהשאסי הארוך הזה, עברו בכל אורכן כמה מליונים בני"א, אלא מקצת דרך בחמישים מיל מווארשא להערים הסמוכות לה עברו כאלף איש בערך, ובחמישים מיל האחרים עברו איזה מאות איש אחרים, וכן ככל מקצת דרך עברו עלי' אינשי אחרני עד פעטערבורג, ומעולם לא עברו במקום אחד אף לא רבוא אחד וכו', והוא טעה שחשב כל העוברים מתחילתו ועד סופו אף שעברו רק מילים אחדים" עכ"ל, הרי להדיא דבעינן שיעברו הס"ר באותו מקום ולא מצטרפי הס"ר מכל אורך הדרך.

³ כן הוא לשון השו"ע, וכן הוא לשון כמה ראשונים, ובשו"ת מנח"א כתב וז"ל: פשוט דאינו בכל יום נמשך דאם יחסר יום א' בודאי לא יצא מתורת רה"ר רק הרבה פעמים היינו תמיד לענין זה עכ"ל, ומוכח עכ"פ דבעינן הרבה פעמים, ורק דלא בעינן כל יום ממש, אבל בעינן שיהא בגדר "תמיד", ועי' גם בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קפ"ח שכתב דבעינן שיהא שכיה ומצוי שיעברו ס"ד, ועי' באג"מ ח"ד סי' פ"ח כסופו ד"ה והנה מסתבר, שדן לענין

רה"ר, ואפילו יש ששים רבוא עוברים, אלא שהם מפוזרים בכל הרחובות, לא מהני זה שיהי' רה"ר, אלא בעינן שיהיו הששים רבוא עוברים באותו רחוב דוקא, ובלא"ה אינו רה"ר²².

קאני איילענד וכרייטאן ביטש שאיכא ימים בימי הקיץ שבאים לשם יותר ממיליון איש ביום, וכיין שאיכא ימים שאיכא ס"ר אפשר דסגי בהכי להיות נחשב רה"ר על כל השנה, שלא הכל הזכירו שצריך להיות הס"ר בכל יום, וא"כ אפשר סברי דאם איכא המציאות בעוברים ס"ר, וראוי הוא מצד המקום ומספר אנשים שבסביבה שיעברו גם כל עת ס"ר הוא רה"ר, אפילו אינם עוברים במציאות אלא איזה ימים בשנה, וסיים שם אך כזה כיין דכשו"ע כתב בדעת שיטה זו דצריך שיעברו ס"ר כל יום יש אולי להקל עכ"ל.

²² כ"כ המשכנ"י, והדברי מלכיאל, והמנח"א, והערוה"ש, וכן משמע כאשל אברהם, עי' משכנ"י שביאר להדיא שיטת הטור והשו"ע דבעינן ס"ר עוברים כל יום שלמדו זאת מהמבואר בגמ' (שבת צ"ר ע"ב) דמתנה ישראל הי' לא הי' רה"ר, וע"כ הטעם משום דדוקא מתנה לוי' היו ס"ר עוברים כל יום אצל משה כדי להביא נדבת המשכן, משא"כ במתנה ישראל לא היו הולכים ס"ר בכל הרחובות כי לא היו מצויין אלו לאלו, ומבואר להדיא דאע"ג שמתנה ישראל הוא עיר דדרים בו ס"ר, ויש ס"ר בצירוף בכל הרחובות לא מהני זה שיהי' רה"ר אלא בעינן ס"ר עוברים באותו רחוב לפי שיטת הטור והשו"ע, ועי' גם רשב"ם כ"ב דף ס' להדיא דמתנה ישראל לא הי' רה"ר, וכן עיי"ש נמוקי', וכ"כ הערוה"ש סי' שמ"ה סעי' כ' עיי"ש.

וכן עי' בשו"ת דברי מלכיאל ח"ד סי' ג' בסופו וז"ל: ע"ד מ"ש בחיבורי ח"ג בהשמטה לסי' י"ח שאם יש מבוי מפולש רחב ט"ז אמה, היינו שיהא המבוי מפולש מקצה לקצה, אשר באמת אינו מצוי כלל בעיירות גדולות, ולזה נהגו לערב בכרכים גדולים מאוד ולא חששו למה שיש שם ס"ר, כיון שאין שם רה"ר מפולש כנ"ל, וגם כי הס"ר מפוזרים בכל הרחובות, ולא ידמנן כלל שילכו כולם ברה"ר אחד וכמש"ש. עכ"ל, ועיי"ש בהשמטה הנ"ל, שלא רצה לסמוך על סברה זו להתייר, ומצדד שם דהוי' רה"ר אע"פ שמפוזרים הס"ר בכל הרחובות, וכפי הנראה שחזר בו, ומסקנתו דבעינן ס"ר כרחוב אחד.

וכן עי' שו"ת מנחת אלעזר בח"ג סי' ד' וז"ל: הנה לפי"ז בעיירות הגדולות כמו לונדון פאריז וניען וברלין וכהנה ברחובות הגדולים מקום המסחר ביותר דבודאי ס"ר בוקעין בו ביום" הרי להדיא דאפילו בעיירות הגדולות ההם, שכבר כתב הב"א שיש שם ס"ר, והמנח"א מביא דברי הב"א הנ"ל, ומ"מ דוקא הרחובות הגדולים מקום המסחר ביותר, שעוברים בו הס"ר הוי' רה"ר ולא כל רחובות העיר, ומבואר דלא מצרפינן כל רחובות העיר.

וכן מוכח דעת הערוה"ש בסי' שמ"ה סעי' כ' וכ"א דאפילו עיר שיש בו ס"ר אינו רה"ר רק באותם הרחובות שהכל פונים עליהם, כמו במתנה לוי' שהכל מצויין אצל משה, אבל לא מצרפינן הס"ר מכל הרחובות.

וכן מוכח דעת האשל אברהם בסי' שמ"ה וז"ל: הדרכים המפולשים הנעשים ע"י הקיר"ה והם רחבים יותר מט"ז אמה ובהרבה מקומות יש בהם ס"ר בוקעים בכל יום, ולכאוי' הוי' רה"ר לכו"ע, וגם הדרכים שמתפצלים לצדדים שאין שם ס"ר בוקעים הרי הם מפולשים לרה"ר והם ג"כ בכלל רה"ר עכ"ל, הרי להדיא דרק משום שיש דרך שעוברים בו ס"ר כל יום, ואותו דרך הוי' בודאי רה"ר, כזה ס"ל דגם הדרכים המתפצלים לצדדים הוי' ג"כ חלק מהרה"ר, ומוכח דאין מצטרפים ס"ר המפוזרים בכל הרחובות, דאילו כן הרי היו כל

ה. ונחלקו הפוסקים לפי דעה זו, במקום שיש רחוב שעוברים בו ס"ר, ו"א שכל הדרכים הנמשכים הימנו נידון כחלק מעצם רה"ר, והיינו רוקא אם אינם מתעקמים מהרה"ר כעין "ד", אלא נמשכים ממנו כיושר, ואע"ג שבאותם הדרכים אין ס"ר עוברים בהם²², וי"א דרק אותו הרחוב שעוברים בו הששים רבוא הוא הנידון כרה"ר, משא"כ רחובות המפולשים לו אינם חלק מרה"ר²³.

ו. וי"א שכל רחובות העיר נידון כרה"ר אחת, ואם עוברים בכל רחובות העיר בצירוף ס"ר, הוי כל רחובותי רה"ר, וכל שנמצאים בעיר כל כך תושבים שיש לשער שיהי' נמצאים בהרחובות ששים רבוא כל יום, יהי' כל רחובות העיר רה"ר, והיינו שאם יש ד' או ה' פעמים ס"ר, דהיינו לערך ג' מליון אינשי, אז הוי כל רחובות העיר רה"ר²⁴.

רחובות העיר רה"ר משום שכולן מצטרפין יחד להס"ר, והא"א כתב שם דדרכים המתעקמים מהרה"ר אינם בכלל הרה"ר, ומוכח דאין הס"ר מצטרפין מכל הרחובות אלא בעינן כרחוב אחד.

וליכא למימר דהני מילי בדליכא ס"ר בעיר, אז הוא דבעינן שיהא הס"ר ברחוב אחד, הא איכא ס"ר הדריס בעיר נעשו ממילא כל רחובותי רה"ר, אפילו ליכא ס"ר עוברים ברחוב א', והא"א כ"יירי שיש ס"ר רק בהדרכים מצד ההולכים מעיר לעיר, הא כודאי ליחא, דהא"א מביא רא"י לדבריו שם ממדבר עיי"ש, והרי מחנה ישראל כמדבר ה"י עיר שהיו בו ס"ר דיירים, והיו גם ס"ר מפוזרים בהרחובות, ומ"מ ס"ל דלא ה"י רה"ר רק הדרכים המפולשים כשוה להרה"ר שהיו שם ס"ר בוקעים, הרי מבואר להדיא דעת הא"א דאין רה"ר רק בס"ר עוברים באותו רחוב ולא מצטרפי הס"ר מכל הרחובות

²² האשל אברהם סי' שמ"ה ע"י לשוננו לעיל הערה הקודמת, ונראה ליישב כזה קושית המשכנ"י, שהקשה על שיטת הראשונים דמחנה ישראל לא ה"י רה"ר, א"כ נמצא כאשר הוציאו מבתיהם ה"י הוצאה מרה"י לרה"ר דרך סטיו, שנחלקו בזה תנאי אי חייב, ולמ"ד דפטור א"כ קשה למה הזהירן משה לא תפיקו כו', הא אין בזה איסור הוצאה כלל, ועפ"י סברת הא"א לק"מ, כי אותן דרכים ממחנה ישראל שהיו מתפצלים ממחנה לוי, ה"י ג"כ נתשב כחלק מרה"ר, ורק החלקים שהיו מתעקמים ממחנה לוי ה"י מקום פטור ודו"ק.

²³ שו"ת מנחת אלעזר ע"י לשוננו לעיל הערה ח', וכן מוכח גם מהמשכנ"י בדעת הטור והשו"ע, ע"י הערה הקודמת, וכן מוכח פשוט משמעות הרשב"ם והנמוקי"י במס' ב"ב דף ס' שכל מחנה ישראל ה"י רה"י.

²⁴ שו"ת אג"מ שם, והוסיף עוד כביאור הדברים בחלק ד' סי' פ"ז וסי' פ"ח, וד"ל: שאיכא שני ענינים, בדרכים צריך ס"ר בכל יום כלשון המחבר כו' אבל בעיר הוא רה"ר בזה שישנם

ז. זהה לשון הרברי מלכיאל: "נהגו לערב בכרכים גדולים מאוד, ולא חששו למה שיש שם רבוא¹² כי הששים רבוא מפוזרים בכל הרחובות, ולא יודמן כלל שילכו כולם ברחוב אחת¹³."

בעיר ס"ר, ויש להקל שהוא שיהי ברחובות כל העיר כל העת שדרכן של אינשי לצאת מבתיהן כשצריכין לאיזה דבר ס"ר, אף שככל רחוב ורחוב לא נמצאו אלא פחות הרכה, ואף שאין עוברין כלל אלא נמצאו ברחובות, הוא רה"ר אם במשך כל הרחובות הוא בסך ס"ר עכ"ל.

וצל"ע שבתשובתו להגר"מ קליין שליט"א הנדפס בספר אום אני חומה אות כ"ח מכואר דעתו להדיא ובדרך בעינן שיעברו הס"ר בכל הדרך שיהא רה"ר, ולא מצרפינן אלה מפה ואלה מפה לחשכון ס"ר, וצ"ל דעיר הוי גדר אחר, והוי כמו פלטיא, דבודאי כפלטיא לא בעינן שילכו הס"ר מחנות לחנות בכל הפלטיא, אלא מקום שמתקבצים שם ס"ר לסחורה, וכמו"כ צ"ל הגדר להאג"מ, דאם בכל רחובות העיר יש ס"ר הוי כולו רה"ר, וכן מדויק כלשונו הנ"ל אף שאין עוברין כלל אלא נמצאו ברחובות שזה גדר פלטיא ודו"ק.

ועי' לעיל הערה י"ח שהבאנו מ"ש האג"מ שאף דס"ל כן לדינא כשהוא לעצמו, אבל לא רצה להורות כן בתורת פסק דין ברור מכיון שלא נמצא כן בדברי רבותינו האחרונים.

¹² כ"כ בשו"ת דברי מלכיאל ח"ד סי' ג' בסופו, וכן נהגו כהיום בירושלים וכבני ברק ובת"א, אע"ג שיש שם ס"ר, וכתב הד"מ הטעם כי הס"ר מפוזרים בכל הרחובות, ועי' לעיל סעיף ד',

והנה מנהג העולם כזה הוא דלא כשיטת המשכנ"י בסעיף א', דסגי בעשווי בשביל ס"ר, (ולפי המשכנ"י אפילו עיירות קטנות א"א לערב) וכן דלא כשיטת האחיעזר בהבנת הב"א בסעיף ב', דסגי בקירוב מקום ואפשרי המציאות שיבואו שם ס"ר, דלפי"ז הא א"א לערב כעיירות גדולות שיש בהם ס"ר דכל רחובותי הם רה"ר, ודלא כשיטת האג"מ בסעיף ג', דתלוי בעיר שיש בו ס"ר, אבל לפימ"ש המהרש"ם והמנח"א כדעת הב"א סעיף ב', א"ש מנהג העולם, כי יתכן שלא היו מערבין אותן רחובות הגדולים שיש בו חשש דדשו ב"י ס"ר, או אפשר נתברר להם שלא הי' כלל רחובות כאלו שעוברים בו ס"ר, וכדחדינן בעירנו ברקולים אשר יש בו כמה מליון תושבים, ונתברר המציאות שאף רחובות הגדולים ביותר לא דשו ב"י ס"ר, ואמנם אין רא"י ממנהג העולם נגד שיטת האג"מ בסעיף ו', כי יתכן שמעולם לא דרו כעיירות גדולות כאלו שיש בהם ג' מליון אינשי, ושיהי' חשש שיש ס"ר הנמצאים ברחובות העיר.

¹³ ובדברי מלכיאל הזכיר עוד טעם להתיר, משום דאין הרחובות מפולשין מן הקצה לקצה, שזה אינו מצוי כלל בעיירות גדולות, ואמנם לא משמע כלל בדבריו דבעינן דוקא תרי טעמים להתיר, וגם לפי שאר האחרונים המוכא לעיל סעיף ד', כודאי שזהו טעם המנהג, והיינו שנהגו העולם לסמוך על שיטת הי"א שהביא המחבר, ולא ס"ל שכל הרחובות כעיר הם רה"ר אחת.

וראה גם מ"ש לעיל פרק א' בסופו, מכמה פוסקים, הטעם דסמכו העולם על שיטת הי"א, ואיך סמכו להקל באיסורא דאורייתא, אלא הטעם משום דאנן קיי"ל כרבנן דלא אורמ"מ ונמצא ממילא דליכא כאן חשש איסורא דאורייתא, כי מדאורייתא מהני צוה"פ לעשותו רה"י, ולא נשאר כי אם חשש איסור דרבנן, שהצריכו דלתות, וכזה סמכינן להקל על דעת הי"א, וכמו"כ משמע ממנהג העולם, שבביאור שיטת הי"א גופא, סמכו להקל ולתפוס הקולא, דבדרבנן סמכינן אהנך פוסקים המקילין.